

В атмосфері українського патріотизму	4
Нелегальна діяльність	9
Розкол в ОУН: «мельниківці» й «бандерівці»	25
Тимчасовий союз із Німеччиною. «Акт відновлення української державності»	33
Переслідуваний емігранті головний провідник ОУН	40
Ланцюг замахів і... ..	50
Процес. Посмертна слава	59
Післямова	62

Науково-популярне видання

ЧАСТІЙ

Руслан Вікторович

СТЕПАН БАНДЕРА

Головний редактор **О. В. Красовицький**

Відповідальна за випуск **А. С. Юхно**

Художній редактор **Д. П. Вировець**

Технічний редактор **Г. С. Таран**

Комп'ютерна верстка: **І. Л. Цибульник**

Коректор **Р. Є. Панченко**

Написано до друку 08.06.15. Формат 60х90 1/16

Умов. друк. арк. 4,00. Облік.-вид. арк. 5,52.

Тираж 2000 прим. Замовлення № 5-149.

ТОВ «Видавництво Фоліо»

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 3194 від 22.05.2008 р.

61057, Харків, вул. Римарська, 21А

Електронна адреса: www.folio.com.ua

E-mail: realization@folio.com.ua

Інтернет-магазини www.bookpost.com.ua

Надруковано з готових позитивів у ТОВ «Видавництво Фоліо»

61057, Харків, вул. Римарська, 21 А

Свідцтво про реєстрацію ДК № 3194 від 22.05.2008 р.

В АТМОСФЕРІ УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІОТИЗМУ

Степан Бандера народився 1 січня 1909 року в селі Старий Угринів Калуського повіту Галичини (нині — Івано-Франківська область), яка разом з іншими західноукраїнськими землями — Буковиною й Закарпаттям — до кінця 1918 року входила до складу Австро-Угорської імперії.

Його батько, Андрій Михайлович Бандера, 1882 року народження, був греко-католицьким священиком. Він походив із сім'ї міщан міста Стрия Михайла й Розалії (дівоче прізвище — Білецька) Бандер. Степанова мати, Мирослава Глодзинська, 1890 року народження, була дочкою священика зі Старого Угринова Володимира і Катерини (до заміжжя — Кушлик) Глодзинських. Згодом на місці тестя продовжував свою церковну діяльність батько майбутнього лідера ОУН. Степан був другою дитиною в сім'ї після старшої сестри Марти-Марії (1907 р. нар.). Потім у них з'явилися брати Олександр (1911), Василь (1915) і Богдан (1921) та сестри Володимира (1913), Оксана (1917) і Мирослава (померла в 1922 році немовлям).

Перші роки свого життя Степан провів у великій і дружній сім'ї і, як він сам писав, «в атмосфері українського патріотизму і живих національно-культурних, політичних і суспільних інтересів», адже його батько був патріотично настроєним українцем і дітей своїх виховував у цьому ж дусі. Удома в Бандер була велика бібліотека, і до отця Андрія часто приїжджали активні учасники українського національного життя Галичини, родичі та їхні знайомі. Великий вплив на маленького Степана зробили його дядьки Павло Глодзинський — один із засновників українських економічних об'єднань «Маслоспілка» і «Сільський господар», Ярослав Веселовський — депутат у Віденському парламенті, відомий у той час скульптор Н. Гаврилко та інші.

Будучи з дитинства вихованим у вірі і в українстві, Степан, за словами його сучасників, рано почав готувати себе до боротьби за свободу України. Уранці і ввечері довго і багато молився. Таємно від дорослих катував себе ланцюгом і колом голками, готуючись таким чином до поліцейських тортур. Проте такі «вправи», а також обливання холодною водою і багатогодинне стояння на морозі призвели до ревматизму суглобів, хвороби, яка переслідувала Степана все його життя. До речі, багато в чому через неї він не зміг відвідувати початкову школу, на відміну, наприклад, від своїх братів і сестер, які поєднували домашню і шкільну початкову освіту.

У 1914 році почалася Перша світова війна, в якій галичани взяли активну участь, звичайно, на боці австрійців. Маленький Степан став свідком запеклих бойових дій. Через їхнє село Старий Угринів кілька разів проходив фронт: у 1914—1915 роках і двічі в 1917 році. Востаннє важкі бої продовжувалися два тижні, і будинок Бандер був частково зруйнований. Але не тільки жахи війни особливо запам'яталися хлопчикові. Чи не сильніше на нього вплинули революційні настрої в армії царської Росії, які він і його близькі тоді завважили, а

також прояви національно-революційних рухів і, як він згодом писав, «величезна різниця між українськими і московськими військовими частинами».

Сильно вплинула на Степана і щойно розпочата визвольна боротьба українців. Однією з головних подій, що залишили незабутнє враження, стало святкування возз'єднання Західноукраїнської Народної Республіки і Української Народної Республіки в єдину державу і те натхнення, що охопило у зв'язку з ним усі верстви населення.

У 1919 році Степан Бандера вступив до однієї з небагатьох українських класичних гімназій, що була в м. Стрії. Мешкав він у будинку свого діда. У гімназії викладали грецьку і латинську мови, історію, літературу, психологію, логіку, філософію. У 1925 році польська влада поділила її на українські відділи при місцевій польській державній гімназії. У гімназії Степан навчався вісім років і успішно закінчив її в 1927 році.

Атмосфера в гімназії була дуже непростою. У 1923 році Рада послів, яка вирішувала справи в післявоєнній Європі, визнала, що новоутворена польська держава має право на західноукраїнські землі за умови надання культурної автономії українському населенню. Але польський уряд повів політику активної колонізації цих земель. Ще в березні 1920 року було офіційно заборонено вживати назву «Західна Україна», замість неї вводилася назва «Малопольська Вскхудня». Масово закривалися українські школи, а ті, що залишалися, ставали «утраквістичними»: тобто половину предметів викладалося українською, а половину — польською мовами. За українськими викладачами пильно наглядали, щоб вони не відхилялися від затвердженої програми.

Те ж саме відбувалося і в стрийській гімназії: виховання і навчання проходили за планом і під контролем польської влади, особливо це стало помітно після 1925 року. Польські викладачі прагнули упровадити в гімназійне середовище «польський дух», і ці наміри викликали опір із боку гімназистів. Щоправда, деякі вчителі використовували всі можливості, щоб вкласти в обов'язкову систему український патріотичний зміст.

Відмітною особливістю стрийської гімназії було те, що вона розташовувалася в окремому будинку — в так званій «Руській бурсі» і була за своїм національним складом майже виключно українською. Не тільки поляки, але і ренегати-українці своїх дітей туди не посілали. Зате, хоч як дивно, тут навчалося декілька учнів із німецьких і єврейських родин, батьки яких таким чином хотіли виявити свою солідарність з українським народом.

Основне національно-патріотичне виховання молодь здобувала у шкільних організаціях. До легальних організацій (не тільки у Стрії, але і по всій Галичині) належали «Пласт» (скаутизм) і спортивне товариство «Сокіл». Крім того, існували таємні гуртки підпільної організації школярів, яка була ідейно пов'язана з Українською військовою організацією (УВО).

Ці організації покликані були виховувати молодих людей у національно-революційному дусі, впливати в цьому напрямі на всю молодь і привертати старшокласників до надання допомоги революційному підпіллю (наприклад, зборів на утримання українського таємного університету, розповсюдження підпільних і заборонених польським урядом українських закордонних видань тощо). Хоча зазвичай членами цих груп ставали учні сьомого і восьмого класів, Степан Бандера брав у них активну участь ще будучи у п'ятому класі. Цей ма-

ленький бадьорий підліток, який, здавалося, не дуже добре ладнав зі своїми однокласниками, насправді виявився незамінним у тих випадках, коли справа стосувалася практичних дій, наприклад, передання таємної інформації.

За деякими даними, у 1922 році Степана вперше затримано під час нелегального переходу польсько-чеського кордону. Серед документів процесу у справі вбивства Перацького (про цю справу ми розповімо пізніше) є свідчення на суді агента поліції Кароля Сікори, який пред'явив протокол допиту Бандери. У своїх показаннях поліцейський сказав: «Я тоді затримав цього, перепрошую у високого суду, шмаркача за нелегальний перехід кордону. Бандера сказав мені, як тепер пам'ятаю, що він чех, живе в Цешині, а до нас приїхав подивитися Польщу і повертається назад. «Де ж твій пропуск? — питаю. — Той, хто живе поблизу кордону, мусить мати постійний документ». Бандера відповів: «Я свій документ удома забув, коли треба, покажу іншим разом». Узяти його під варту і при обшуку знайшли посвідчення учня стрийської гімназії. Ось який він чех. Це, прошу високий суд, шпигун ізмалку».

За давністю років неможливо встановити: чи було це доручення дорослих — перебратися через кордон і передати якісь відомості, чи це була просто хлоп'яча затія. Хай там як, але достоту відомо, що в 1922 році, тринадцяти років, Бандера гімназистом-третьокласником вступив до підпільної націоналістичної організації школярів і став членом «Пласту». У Стрії він входив до керівництва П'ятого куреня пласту імені князя Ярослава Осмомисла, а пізніше, вже після закінчення гімназії — Другого куреня старших пластунів, загону «Червона калина», аж до заборони «Пласту» польською владою в 1930 році. До речі, саме через отриману в дитинстві хворобу всі його старання вступити до «Пласту» в першому і в другому класах були марні. У 1922 році через пухлину в коліні він провів навіть близько двох місяців у лікарні.

Окрім легальних молодіжних організацій, як уже мовилося вище, виникали і нелегальні, зокрема «Група української державної молоді», до якої належали Степан Охримович, Юліан Вассиян, Іван Габрусевич, Богдан Портних, «Організація вищих класів українських гімназій», з лав якої вийшли такі відомі діячі, як Роман Шухевич, Володимир Янів, Богдан Кордюк, Зенон Коссак, Степан Ленкавський. Після злиття деяких розрізнених організацій у 1926 році виник «Союз української націоналістичної молоді» (СУНМ), що його очолив Осип Боднарівич, а до керівництва (Проводу) цієї організації входили Степан Охримович, Богдан Портних, Степан Ленкавський, Іван Габрусевич.

Однією з видатних постатей молодіжного руху 1920-х років у Галичині був Степан Охримович, який, власне, і залучив до підпільної діяльності свого молодшого колегу по гімназії Степана Бандеру. Знайшовши в бібліотеці місцевої «Просвіти» праці Миколи Міхновського, зокрема його «Самостійну Україну», Охримович захопився і почав давати їх читати своїм друзям, зокрема й Степанові.

Практично впродовж усіх шкільних років і пізніше, живучи у Львові, Степан Бандера старанно займався спортом, проявляючи завидні успіхи завдяки своїй фізичній будові (середній на зріст кремез), завзятості і витривалості. У вільний час він співав у хорі, грав на гітарі, мандоліні, захоплювався надзвичайно популярними у той час шахами. При цьому ніколи не палив і не вживав спиртного.

Успішно склавши в середині 1927 року випускні іспити, Степан Бандера збирався вступати до Української господарської академії, що розташовува-